

Chapter: ps 3

Q.1 दिलेल्या पर्यायांपैकी योग्य पर्याय लिहा.(PS)

3

- 1 राजकीय सत्ता प्राप्त करण्यासाठी जेव्हा लोक एकत्र येऊन निवडणूक प्रक्रियेत सहभागी होतात, तेव्हा त्या संघटनांना म्हटले जाते,
अ. सरकार ब. समाज क. राजकीय पक्ष ड. सामाजिक संस्था

Ans राजकीय सत्ता प्राप्त करण्यासाठी जेव्हा लोक एकत्र येऊन निवडणूक प्रक्रियेत सहभागी होतात, तेव्हा त्या संघटनांना **राजकीय पक्ष** म्हटले जाते,

- 2 नॅशनल कॉन्फरस हा पक्ष या राज्यात आहे.
अ. ओडिशा ब. आसाम क. बिहार ड. जम्मू आणि काश्मीर

Ans नॅशनल कॉन्फरस हा पक्ष **जम्मू आणि काश्मीर** या राज्यात आहे.

- 3 जस्टीस पार्टी या ब्राह्मणोत्तर चळवळीचे रुपांतर या राजकीय पक्षात झाले.
अ. आसामगण परिषद ब. शिवसेना
क. द्रविड मुनेत्र कळघम ड. जम्मू आणि काश्मीर नॅशनल कॉन्फरस

Ans जस्टीस पार्टी या ब्राह्मणोत्तर चळवळीचे रुपांतर **द्रविड मुनेत्र कळघम** या राजकीय पक्षात झाले.

Q.2 पुढील विधाने चूक की बरोबर ते सकारण स्पष्ट करा.(PS)

8

- 1 'शिरोमणी अकाली दल' हा राष्ट्रीय पक्ष आहे.

Ans **चूक** - 'शिरोमणी अकाली दल' हा प्रादेशिक पक्ष आहे. हा पक्ष धार्मिक प्रादेशिक आसिता जोपण्यास मदत करतो. तसेच हा पक्ष पंजाबमध्ये अनेक वर्ष सत्तेवर होता.

- 2 राजकीय पक्ष हे शासन व जनता यांच्यातील दुवा म्हणून काम करतात.

Ans i. **बरोबर** - जनतेच्या मागण्या शासनापर्यंत पोहचण्याचे कार्य राजकीय पक्ष करतात.
ii. शासन पक्षांमार्फत आपल्या धोरण - कार्यक्रमांना पाठिंबा मिळवण्याचा प्रयत्न करतात.

- 3 राजकीय पक्ष हे सामाजिक संघटनाच असतात.

Ans i. **बरोबर** - काही संघटना सामाजिक समस्या निरकणात पुढाकार घेतात
ii. राजकीय पक्षांची उद्दिष्टे व कार्यपद्धती यात वेगळेपण असते.
iii. लोकांचा गट एकत्र येतो आणि आपल्या मतांची देवाणघेवाण करून संघटनेची निर्मिती करता येते.

- 4 आघाडी शासनातून अस्थिरता निर्माण होते.

Ans i. **चूक** - भारतीय जनता पक्ष आणि काँग्रेस या दोन्ही पक्षांनी आघाडी सरकार स्थापण्याचा प्रयोग केला.
ii. आघाडी शासनातून अस्थिरता निर्माण होते हा गैरसमज आपल्या देशातील पक्ष पद्धतीने खोटा ठरवला.
iii. आघाडीचे शासन ही बाब आता भारताच्या राजकीय व्यवस्थेत स्थिरावली आहे.

Q.3 पुढील संकल्पना स्पष्ट करा / टिपा लिहा.(PS)

4

- 1 राष्ट्रीय पक्ष

Ans भारतामध्ये एकूण ७ राष्ट्रीय पक्ष आहेत -

- भारतीय राष्ट्रीय काँग्रेस
- भारतीय जनता पक्ष
- भारतीय कम्युनिस्ट पक्ष
- भारतीय कम्युनिस्ट पक्ष (मार्क्सवादी)
- बहुजन समाज पक्ष
- राष्ट्रवादी काँग्रेस पक्ष
- तृणमूल काँग्रेस

2 प्रादेशिकता

- Ans** i. प्रदेश आणि त्यांची एक स्वतंत्र भाषा असे चित्र आपल्याला दिसते.
ii. आपली भाषा आणि आपला प्रदेश यांच्या विषयीची आत्मीयतेची भावना निर्माण होऊन काही काळानंतर तिच्याबाबत अस्मिता निर्माण होऊ लागली की, त्यातून 'प्रादेशिकता' निर्माण होते.
iii. लोक आपल्या प्रदेशाच्या हिताचा व विकासाचा प्राधान्याने विचार करू लागतात.
iv. आपली भाषा, आपले साहित्य, परंपरा, सामाजिक चळवळी इत्यादींबाबत अभिमान वाटू लागतो व त्यातून भाषिक अस्मिता निर्माण होते.

Q.4 पुढील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. (PS)

1 राजकीय पक्षांची ठळक वैशिष्ट्ये लिहा.

Ans राजकीय पक्षांची काही ठळक वैशिष्ट्ये पुढील आहेत.

- सत्ता मिळवणे:
राजकीय पक्षांचा हेतू केवळ निवडणुकांच्या माध्यमातून सत्ता मिळवणे हा आहे.
- विचार सरणीचा आधार
प्रत्येक राजकीय पक्ष काही धोरणांचा, विचारांचा पुरस्कार करणारा असतो. सार्वजनिक प्रश्नांबाबत पक्षांची एक विशिष्ट भूमिका असते सार्वजनिक प्रश्नांबाबत पक्षांची एक विशिष्ट भूमिका असते. या सर्वांच्या समावेशातून पक्षाची विचारसरणी तयार होते.
- पक्ष कार्यक्रम:
विचारसरणी प्रत्यक्षात आणण्यासाठी राजकीय पक्ष त्यावर आधारित कार्यक्रम निश्चित करतात. सत्ता मिळाली की कार्यक्रमांची अंमलबजावणी केली जाते. सत्ता नाही मिळाली तरी कार्यक्रमांच्या आधारे लोकांचा पाठिंबा मिळवण्याच्या प्रयत्न राजकीय पक्ष करतात.
- सरकार स्थापन करणे:
राजकीय पक्ष सरकार स्थापन करतात आणि देशाचा राज्यकारभार करतात. अर्थात हे कार्य निवडणुकीत बहुमत मिळवणाऱ्या पक्षाचे असते. ज्या पक्षांना बहुमत मिळत नाही ते विरोधी पक्ष म्हणून कार्य करतात.
- शासन व जनता यांच्यातील दुवा: राजकीय पक्ष शासन व जनता यांच्यातील दुवा म्हणून कार्य करते. जनतेच्या मागण्या आणि गावहाणी शासनापर्यंत पोहचवण्याचे काम राजकीय पक्ष करतात.

2 भारतातील पक्ष पद्धतीच्या स्वरूपात काय बदल झाला आहे?

Ans भारतातील पक्ष पद्धतीचे बदलते स्वरूप पुढीलप्रमाणे आहे.

- स्वातंत्र्योत्तर काळात काँग्रेस हा एक प्रबळ पक्ष होता केंद्र व राज्य पातळीवर या पक्षाला बहुमत होते. भारतातील राजकारणावर या पक्षाची पकड होती. म्हणून या पक्षाचे वर्णन 'एक प्रबळ पक्ष पद्धती' असे केले जाते.
- एक प्रबळ पक्ष पद्धतीला काँग्रेसनंतर पक्षांनी एकत्र येऊन १९७७ मध्ये आव्हान दिले.
- १९८९ च्या लोकसभा निवडणुकीनंतर राजकारणात एकाच पक्षाचे वर्चस्व असणे ही बाब संपुष्टात आली.
- अनेक पक्षांनी एकत्र येऊन आघाडीचे शासन स्थापन करण्यास सुरुवात केली आहे
- आघाडी शासनातून अस्थिरता निर्माण होते हा समज आपल्या देशातील पक्ष पद्धतीने खोटा ठरवला.